Бары дойдулар пролетарийдара, холбоҕуҥ!

САХА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 36 (6797). | 1989 сыл. Кулун тутар 23 күнэ. ЧЭППИЭР | 3 харчы. Сыарата

1989 сыл
кулун тутар
26
күнэ

ССРС народнай депутаттарын быыбара

„ТЫА СИРЭ—МИН ДЬЫЛҐАМ...“

ССРС народнай депутатыгар 402 №-дээх Саха сирин-оҕо Хотугу территориальнай быыбардыыр уокуруктан кандидат К. Е. ИВАНОВЫ кытта кини итэҕэллээх кыһытэ Ф. Г. ОХЛОПКОВ кэпсэппитин бэчээттиибит.

Ф. О. Климент Егорович, бэйэт программаҥ туһунан быыбардаччыларга кылгастык билиҥиннэрбэккин эҥ?

К. И. Сири кытта үлэлии тоҕоо туһунан—тыан суолталаах.

Бастатан туран, науканы сайыннарыахха, оройуон аҕыс ханнык культура үрдүк үүнүүнү биэрэрин үөрэтэн селекционнай үлэни тэнитиэххэ наада. Ордуу элбэх сыллаах оту үүнэриини көрүөххэ.

Сири бадараанныгы онгорор, ону быраҕыактыыр тэрилтэлэр хаамталара аҥара кыра. Онон специалистэры түмэн, чопчу этии бэлэмнээн үлэлэһэн көрүөххэ баара.

Сир тыына—уу. Ууну туһаныахха эрэ туруктаах үүнүүнү ылыахха сөп. Онуоха соруоҕар олус улахан ороскуота да суох онгоһуллуох сир ситэ туһаныллыбат.

Ф. О. Сир тыын суолталаана чуолкай. Ол эрээри оннооҕор өссө ордук суолталаах дьон олоҕо-дьаһаҕа, ол эбэтэр социальнай боппуруостар.

К. И. Итиннэхэ социальнай снэрдээх буолуу проблемаларын быһаарыыны инники тутан үлэлиэм этэ. Ол аата чопчу тугүй?

Бастатан туран, ыанныыксыттар хамнастара аҥара кыра. Мэҥэ-Хаҥалас оройуонугар, холобур, ыйга ортотунан 320 солк. Оттон тутаччы хамнаһа манна 448 солк. Республикаҕа рабочайдар, сулууспалаахтар орто хамнастаах былаарыын 425 солк. таҥнэрэ.

ССКП КК, ССРС Министэрдэрин Совета уонна ПСБСКС 1986 с. балаҕан ыйын 17 күнүгэр 1115 №-дээх туһаайыах уураахтыы ылыммыттара. Ол быһыытынан тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин хамнастара барыстаахтык үлэлэһиннэн көрөн үрдэтиллиэхтээх. Холобура, ыанныыксыт иҥэтэ IV разрядтаах үлэ көрүнэр шкаар. Урукку тариф быһыытынан, оскотун кини күнүгэ 3 солк. 67 харчыны ылыахтаах буоллаҕына, саҥа тариф олохтоноҕуна, авансаннан ылыллыбыт 4 солк. 36 харчыны төлөнүөхтээх.

Итиэ уураахтыы үүнүү хаһаайыстыбалар толорбокко олороллор. Биллэн турар, хамнаһы ылыы да үрдэтиллиэхтиин. Араас суолунан хамнас резервнэй фаондатын тэриллиэххэ сөп. Ол эрэ кэнниттэн хамнаһы үрдэтэр кыах үөскүүр. Мин итиэ механизмын сии билэбин, онон туох эмэ ситиһиэм эбитэ буолуо.

Үөскэйыан, нэлэр сыллаах хаһаайыстыбалар финансовай туруктарын туһаарыыллара, хамнастарын бэрэбэкэтиллэрэ наада.

Иккиһинэн, хамнаска оройуоннааҕы коэффициеннары баара: сорох оройуоннаах 1:1, оттон сорохторго 1:0.4. Мин уһук хотугу оройуоннарга 1:1, атыттарга 1:0.7 коэффициент сөптөөх диэн саныыбын.

Үсүһүнэн, пенсия уонна араас пособиелар үрдэтиллиэригэр үлэлиэм этэ. Онуоха хотугу сир уратылара хайаан да учуоттаныах тустаахтар.

Ф. О. Оттон дьиэ-уот тутуутугар, үлэлиир усулуобуйаны туһаарыыга?

К. И. Маныаха оройуоннарга тус сыаллаах программа оҥоһуллубута. Ол эрээри тутуу тэтимэ ордук тыа сиригэр аҥара бытаан. Бүгүн биир киһиэхэ 12—14 кв. метр кэриҥэ иннэлэх квартира тиксэр. Ону 2000 сылга тиийэн 19.4 метргэ тиксэрдэр сорук турар. Ордук уопсай олорор дьиэлэри тутуу бытаан.

Кини дьиэкиэтэ баар, толору хаачыллыылах дьиэни тутуута хайыстыалаах үлэ ерус илии эҥэриэҥэри оройуоннарга өтөрүнэн далааһыннаах соҕустук ыытыллыаҥ да биллибат. Тутуу балата суох. Онон тыа сиригэр тутуу индустриятын базатын үөскэтиини бастакы уочараттаах соругуннан ааҕабыт. Тутуу Мархатааҕы базата «Сезер» агрокомбинатка бэриллиннэ, оттон Кыыл Бастаахтааҕы (Покровскай) арболит комбината Орджоникидзевскай, Нам, Горный, Өлүөхүмэ эрэ оройуоннарын хаачыйар туруктаах. Онон илии эҥэргэ тыа сирин тутуутун базатын үөскэтиэх баара. Холобур, Аммаҕа тимирбетон оҥоһуктар комбинаттарын, Майаҕа хотону модульнай технологиянан тутар кооперативтар ассоциацияларын, атын оройуоннарга дьоҕус шлакоблок, арболиттан уонна мастан оҥоһуктар сыахтарын тэрийэр буол?

Ф. О. Бэрт конструктивнай ис хоһоонноох этии эбит.

К. И. Нэйилиэктэргэ толору хаачыллыылаах дьиэлэри суоҕуттэргэ анаан тутуох баара. Дьиэкиэн, итиэ техническэй өртүнэн ыаллар ыыхтаах. Фермаҕа котельнай баар. Ол аата итиэ уу бөппуруоҕа быһаарыллар. Оттон антисептиктары уустук инженерэй системата суох онгоруохха сөп.

Ф. О. Аны ойыллыаны харыстаабын туһунан кэпсии түспэккин эҥ?

К. И. Мин Амма сүнньүгэр лесхозтары тэрийэн утарабын. Уопсайынан даҕаны, тыаны кэрдиини бэрэбэкэтиэр, мелиоративнай үлэлэргэ хонтуруолу күүһүрдэр наада.

Амма уутун ыаллыы оройуоннары нүөлсүтүүгэ хайаан да туһаныахха наада. Биллэн турар, онуоха экологиены эмчиэрэппэт күрдьүк дьаһаныахха. Онуу наука быһаарыахтаах.

Ф. О. Ыччакка анаан туох этэрдээхпиний?

К. И. Итиэ этэбэхтик толкуйдаатым. Арааһа саамай уустук сорук бу быһыылаах. Оскуолалары, спортзаллары, кулуутары тутуу туһа туһунан.

Бүгүнгү ыччат элбэх билиилээх, ыыналаны улахаанык билбэтах, тот үйэ оҕото. Итиэ бүгүнгү ыччат итэҕэһэ буолбатах—дьоло. Биһиги ыччаты үөрэтэр-иитэр үлэбит тоҕоо уларыта тутуллуохтаах этэ. Ол биллиннэтэ ыалла ыраак. Мин аан маннык ылбыт идэм—учуутал. Ол иһин да буолуо, итиэ боппуруоска эпиэнэ-хаамыынан мальдьыбын даҕаны. Депутат буоллахпына, онтугуманныы онгоруом диир уустук. Арай этиэм этэ биһиги обществобыт—үлэбит дьон обществолара. Онон үлэбит дьону иитэн таһаарыахтаахпыт. Итиннэ мыыдаатан көрөн дьүүллүүр буоллахпына, үлэбэр хабаанньаҕын быһыытынан, профтехучилищелар, тыа хаһаайыстыбатыгар аналлаах кылаастар, оскуолаталаары учаастактар, мастарыскыайдар үлэлэриэгэр чопчу комсомуу онгоруохпун сөп.

Ф. О. Түмүккэр, Климент Егорович, тугу этиэн этэй?

К. И. Мин олохпун бүүс-бүтүннүү тыа сиригэр анаатым. Онон тыа сирэ—мин дьылҕам. Итиннитэн даҕаны Саха сирин экономиката, культурата, торообут терүт тылбыт барҕара сайдарын туһугар күүспүн харыстаабакка үлэлиэм турдаҕа.

БИҺИГИ—А. В. БЕЛИНА ИҺИН

Биһиги, «Якутскэнергоремонт» рабочайдара, буоллаары турар быыбарга депутаткка кандидатынан туруоруллубуттар тустарынан эмиэхтэ кэпсэтэн, моккүһэн баран, куоласпытын А. В. Белинаҕа биэрэргэ быһаарыммыбыт.

Анна Васильевна кинэн билиниэ, олоҥу билбита, сыаллыы-соруҥун ситиһэр туһугар тус бэйэтэ дэҥүкүөрдэҕэ биһиэхэ биллиэтэр. Сыаан көрүҥ, туоллаах хаалбыт оҕо бэйэтин иитиннэр туһугар түүн үлэлии-үлэлии үөрэммитин уонна үрдүк ситиһиилээх учуутал, активнай позициилаах гражданин буолбутун. Иккиһинэн, кини эрэ кыайбат. Сорохтор үөһэ кириэстэхтэ тахсалларыгар кэмелиһеччүлэрэ элбэх буоллаччы. Оттон Анна Васильевна—тус бэйэтин үтүө хаачыстыбатынан, үлэһитинэн чиэскэ бочуокка ыаспыт киһи. Итиэ социальнай снэрдээх буолуу чувствота иннинэхэ ордук күүстээх диэн саныыбын үөскэтэр.

Алексеевскай уонна Чурапчы таллах баттаһа олороллор. Кыһалҕабыт эрэйбит биир. Ол проблемалары диринник билэр киһи эрэ быһаарсыан, итэҕэтиилээхтик көмүскүөн сөп. Биир-икки таас тутуулары ыыттаран ону толуйбаккын. Оттон итиэ ортунан юрдөххө. Анна Васильевна биһиэхэ ордук чугас. Саха сириттэн турбут кандидаттар ортолоругар кини соҕотох учуутал, оҕо, ыччат иитиитин үчүгэйдик билэр киһи. Атыттар, тоҕо да баҕарбыттарын, программаларыгар киллэриммиттэрин иһин, итиннэхэ сыыстыы тэрдүттэн уларыта туруорсарга ыыппыт кыра буолуоҕа. Өйдөөхтэригэр, үөрэхэктэригэр диэри бол дьохторо бүтүөҕэ. Онуу эмиэ учуоттуохха.

Үгүстэр Мария Петровнаны опытырда диэн ордороллор. Сыалга-соруҥа кини-кини эрааститын тиийэр. Анна Васильевна курдук киэн билиилээх, дэҥүкүөрдээ үлэһит онуу баһылыырдар үгүс бириэмэни сүтэриэ диэн саныыбыт. Сорох дьон депутат мандатын үөһээ орган иҥэргэ туугуэмэ туруорсарга, онно үлэлиэргэ эрдэлээх курдук ойдүүлэрэ, биһиги саныыбыттар, көрсүмэй. Депутат бастатан туран, бэйэтин дьонун сэргэтин ортотуттар үлэлиахтээх, бэйиэ дойдубут салалтатын уонна норуотун кини ардыларыгар сиҕэстиир эвеноан буолуохтаах. Оттон онно Анна Васильевна лаппа ыыхтаах.

Тиһэҕэр, кини бэйэтин себүлэннэн кыаҕын аҕыйах көрөн баран биэрбитигэр спарбаҕалаабаппыт. Оттон Анна Васильевна курдук чиэнинэй, сиэр дэх дьоннор тылларыгар тылга бырахпаттар. Онон биһиги барыы рабочайдары куоласпытын А. В. Белинаҕа биэрии диэн ыытыбыт.

«Якутскэнергоремонт» рабочайдара:

Д. ДЬЯЧКОВСКАЙ,
П. ЛЕБЕДЕВ,
Н. ТОЛСТЯКОВ,
В. СОБАКИН,
Ю. СОЛОВЬЕВ
уо. д. а.—барыта 25 киһи.

М. П. ПОГОДАЕВАҐА ЭРЭЛИМ УЛАХАН

Кандидаттар платформаларын, ханнык сыалы-соругу туруорулларын иннилэрин бэйэлэрин кытта көрсүһүүлэргэ сылдьан биллибит. 697 № дээх Мэҥэ-Хаҥаластааҕы национальнай-территориальнай быыбардыыр уокуруктан депутаткка кандидаттар иннэн достойнай, кырдьык да, чулууттан чулуу дьон эбит.

Ол эрээри мин куоласпык Мария Петровна Погодаеваҕа биэрэргэ бигэтик быһаарынным. Тоҕо диэтэхха, бастакытынан, быыбардаччыларын кытта көрсүһүүтүгэр сылдьан, кини дьон туһугар үлэлиир баҕата олус улаханын итэҕэйдим. ССРС Верховнай Советын депутатынан быыбардаммыт кэмигэр кырата суох үлэни ыыппытын дьон-сэргэ билэр, сыаналыыр. Кини бу сыаллаҥа депутатскай эбээһинэһин толоруутугүүс сыратын-сылбытын биэрдэ. Мария Петровна депутат быһыытынан хайдах үлэлиирин, ханнык боппуруостары туруорсарын эрдэттэн да истэр-билэр этим. Ол иһин ССРС народнай депутатынан быыбардаларга собулэнгин биэрбитим үөрэ нстибитим. Онно норуот итэҕэлин толорор туһугар салгыы үлэлиир кытаанах санаалаах эбит диэн өйдөөбүтүм. Кырдьыга да, оннук эбит. Иккиһинэн, бу үлэҕэ опытырбыта олус улахан суолталаах. Ханнык баҕаяр улахан боппуруоһу хайдах туруорсары үчүгэйдик билэр. Кини кэнгэрдэ итэ опыта, депутат быыытынан кэнэ билиитэ көрүүтэ ордук билиигин усулуобуйаҕа элбэҕи быһаарыа.

ССРС народнай депутатынан Мария Петровна Погодаева быыбардаларга биһиэхэ, быыбардаччыларга, бары өртүнэн ордук буолуо диэн бигэ эрэллээхпин. Онон быыбар бюллетенын толоруох иннинэ өссө төгүл толкуйдаан көрүү. М. П. Погодаева биһиги кыһалҕабытын үчүгэйдик өйдүүр. Куоласпытын ки ниэхэ биэриэҥин!

А. СИВЦЕВ,
Саха АССР культуратын үтүөлээх үлэһитэ, персональнай пенсионер.

ЫАННЫЫК ФЕРМАЛАРЫГАР

ОАПХ диспетчерскэй сулууспата кулун тутар 17 күнүгэр совхозтар уонна отделениелар биир ыанар ыыхтан тоҕо үүтү ыыбыттарын, государствоҕа бүтэһиннэрэ ааҕыллыбатын тоҕоону туттарбыттарын, үүт сыатын уонна ынах тэрээһүнүн көрдөрүүлэрин түмэн. (Бастакы колонкаҕа—биир ыанар ыыхтан ыанна, иккиэкэ—государствоҕа туттарылынна, килограммынан, үһүскэ—үүт сыата, төрдүскэ—ынах тэрээтэ, бэһиэкэ—ол иһигэр тиһэҥэ).

Карл Маркс	**5,3**	**1500**	**3,8**	**143**	**20**
Субуруускай	**5,6**	**1490**	**3,9**	**121**	**18**
Хатылы	6,7	790	3,9	63	3
Болтого	4,7	700	3,9	58	15
Эр. Эристиин	**5,9**	**2900**	**3,6**	**427**	**62**
Хоптоҕо	6,1	970	3,6	119	3
Хадаар	6,6	510	3,6	112	15
Хайахсыт	4,7	540	3,6	102	20
Чаҥыр	6,2	890	3,8	94	25
«Чурапчы»	**4,5**	**2220**	**4,2**	**192**	**30**
Сылаан	4,0	640	4,5	64	12
Килэҥнэ	6,4	800	4,2	58	11
Арылаах	3,4	510	4,5	46	7
Түөйэ	**4,3**	**270**	**3,9**	**24**	**—**
«Мыҥдаҕаайы»	**7,1**	**2530**	**3,6**	**226**	**50**
Болугур	7,1	1710	3,8	120	27
Соловьев	7,0	830	3,7	166	23
«Мугудай»	**6,6**	**2080**	**4,0**	**320**	**13**
Маралаайы	6,7	470	3,5	100	3
Чыаппара	6,1	580	4,9	83	—
Толоон	3,0	330	3,9	41	—
Төлөй	9,5	700	3,7	86	10

Оройуон үрдүнэн нэдиэлэ устата 127,2 центнер үүт государствоҕа туттарылынна. Итиэ иннинээҥи нэдиэлэҕэ тэҥнэтэхха 7 эрэ центнериэн элбэх. Эрилик Эристиин аатынан уонна «Мугудай» совхозтар үүт сыатын үрдэтиигэ мелтохтуук улаатыыларын түмүгэр элбэх үүт сыата ааҕыллыбата. Оройуон үрдүнэн үүт сыата уларыйбата—3,8 бырыһыан. Табаарыыс аастыт нэдиэлэтээҕэр 2 бырыһыанынан таҥнары түһэн 75 бырыһыаҥҥа тэҥнэстэ. Бу күнгэ ыанар ынах ахсаана аастыы сыл туһаныах коминээҕитиэҕэр 117 тобенен ааҕыйах. Совхозтарга барыта 257 ынах сиэмэлэннэ, онтон 250 на искусственнай ньыманан.

Народнай депутаттар оройуоннааҕы Советтарын ахсыс сессията

КЫРА УЧААСТАКТАР САЙДЫАХТААХТАР

Райсовет былаанна уонна бюджекка бастайааннай комиссиятын председателэ депутат Е. А. БОРИСОВ дакылаатыттан

Даҥылаатчыт, партия аграрнай секторы сайыннарыыта туруорар билиҥҥи соруктарын ахтан туран, ыаспыт оройуоннааҕы партийнай конференция кыра производственнай учаастактары сайыннарыыта ылыммыт линиятын аҕыйах. Онуо тэҥэ оройуон сайдыытын көрөр салааларынан хаккэ программалар ылыллан туралларын, ол эрээри сорохторун одеххо киириилэрэ бытаарбытын бэлиэтээтэ.

Сессияҕа бу боппуруос дьүүлгэ таһаарыллыан иннинэ балачча балаҥнэнии барбыта. Ол курдук, аналлаах комиссия тэриллэн общественность мнениэнньэтин түмнэ, араас таһымнаах түмсүүлэр ыытылыннылар, кыра производственнай учаастактар билиҥҥи балаһыанньалара уонна сайдыларын былааннара ырытылыннылар. Республика правительствотын уонна Госагропром таһымнарыгар сүбэлэнии ыытылынна.

Кыра учаастактары сайыннарыы Ас-уол программатын толоруунуу түргэтэтиини ыытта быһаччы сибээстээх. Быйыл ыытыллыбыт биэрэпис оройуон нэһилиэнньэтэ 18 тыс. 591 киһиэхэ тиийбитин көрдөрдө. Өбэтэр кэмниэ үс сылга нэһилиэнньэ ахсаана 754 киһиэн түмнэ. Оттон ити кэмҥэ ыах суоҕу тебэтэ үс тыс. норуоттан, сылгы иккитыс тыс. ордуугунан аҕыйаата, эти оноруу 856 тоннанан, үүт 713 тоннанан тэнэнэн, үүт тустэ. Кэстөрүн курдук, нэһилиэнньэ ахсаанын үүнүүтэ тыа хаһаайыстыбатын бородуукуйатын оноорон таһаарыы тэтимин ланна куотан иһэр. Аһылык бородуукталарынан бэйэни хаамчыныы биир оҥ чоҕон тыҥаһыыннар. Холобур, ааспыт сыллаахха оройуоҥҥа биир киһиэхэ тиксэриэн 49 кг эт уонна 225 кг үүт оноһулунна. Ити научнай ньуоматтан ыраастыан ыраа.

Биллэрин курдук, аҥы-уолу оноруурга оройуон улаханнык хаалан иһэр. Пятилетка үс сылыгар государствоҕа 1031 т үүт, 232 т эт уонна 407 т оҕуруот астара сиппэ бэриллибэтилэр. Онон бизнес сылдьыы саҕаны толоруурга дьиксиниилээх быһыы-майҥы үөскэтэ. Онуоха эбии суоҕу бородуукталарын хаачыстыбата сиэрэ суох мөлтөх. Холобур, биир ыаҕастан үүтү ыаһыыҥа сүүрбэ сылдьаҕы көрдөрүү туспарыллыбат. Былырыын биһиги совхозтарбыт биир фуражнай ыаҕастара ортотунан 1471 кг үүтү биэрбит эбит буоллахтарына, ыаллар-быт мэҥэлэр 1900-тан тахсалыы кг ыаталар.

Бу өртүнэн ылан көрдөхпө, кыра производственнай учаастактар киин уһаайбаларгаҕар лаппа үчүгэйдик үлаһыллар. Холобур, Төлөй Дириҥэр, Толоонто уонна Үрэх Күөрэҥэ биир ыаҕастан сылга ортотунан 1800—1900 кг үүт ыаналар. ХаҺыйах уонна Улахан Күөл учаастактарын рабочайдара аҕыйаҕыттан 360-тан тахсалыы кг ыһааһыныах суоҕуну эмиэ туттарбыттара. Оттон оройуон орто көрдөрүүтэ—309 кг.

Хаалан иһэр салаалар оройуоҥҥа тэрдэҥ ылыы буолар. Ньургун ыллыы быыстарыын бэл 1960 с. таһымнаҕар 2 тыс. тахса тебөнөн аҕыйатыллыбыта.

Даҥылаанна суоҕу аҥыаччы бэлэмнээбин туруга ырытылынна.

Оройуон оноорор этин уонна үүтүн биллэр-көстөр ыраатын ылар эрээриилэр, кыра производственнай учаастактар социальнай сайдыылара улаханнык хаалан иһэр. Манна социальнай тэҥэ суох буолуу баар. Холобурга «Чурапчы» совхоз. Бэрэ бириигэдэтин көрүөҕүт. Бу коллектив сылга совхоз үүтүн 14, этин 11 бырыһыаннарын биэрэр. Оттон бэйэтигэр социкультбыт объектарын тутууга үс сылга совхоз капитальнай уруулларын биир эрэ бырыһыанын туһанна. Саалта киин тоҥоҥу оноорунан буолбакка, тутуну аҥардас кини уһаайбаҕа ыытыы политикатын тутуһан халлэ.

Итинник балаһыанньаны көнөрүү биир сүрүн суолунан арендный бадараанта киллэрии буолуохтаах. Билиҥҥи турутунан үлэ оонук тэрээһиннэр Үрэх Күөрэ, Улахан Күөл, о. д. а. учаастактар киирдилэр. Бу прогрессивнай суолу тутуһуугуна биллэр ыарахаттар көрсүлэллэр. Олортон биир боччумнаахтарынан расчетнай сыаналар буоллаллара быһаарылыннылар. Сыава бу көрүгэ арендаҕа быһаарар суоллаах. Арендатор, биллэн турар, оноорор бородуукуйата үрдүк расчетнай сыанаан барыаҕын, оттон материальнай-техническэй ресурсалар намыһах сыаналаныахтарын баҕарар. Онто совхозка бэрсэ суох. Дьэ оттон сылтаан араас мөкүөрдэр, сөпсөспөт буолуу түгэннэрэ үөскүүллэр. Онон биллиҥ дуогабардаһаччы оруттэр ситиэрэстэрин тэҥнэ тутар сорук турар. Маныаха салаачылар уонна специалистар уһуну-киэҥи ойдоон, научнай уонна практическай торуттэрэ олоҕуран сыһыаннаһыахтустаахтар.

Биллиҥ даҕаны кыра учаастактар управляющайдара, бригадьыырдэрэ, атын специалистара салалта экономическай ньымаларыгар үөрүйэхтэрэ ситиэ суох. Киниилэргэ кини аппарат специалистара көмөлөөн эбэ-ниэстээхтэр.

Бүгүн оройуоннга 56 коллектив уонна 607 киһи үүтү оноруу салаатыгар үлэлиир эбит буоллахтарына, арендаҕа киниилэртэн 20 коллектив уонна 206 үлэһит кирдэр. Субуруускай аатынан итиннэ Эрилик Эристин аатынан совхозтарга биир да коллектив аренда дуогабарын туһэрсэ илик. Ити курдук, ыччат суоһуну иитиигэ 36 коллективтан 8 эрэ, сылгыга 22 сиэбэттан баара-суоҕа 7-лэрэ арендаласта. Онон арендалаһыы бытаанник олохха киирэ иистэн турар.

Кыра производственнай уһаастактар ордук тутуу өртүнэн улаханнык хаалыллар, дьиэлэрэ-уоттара сиэрэ суох эрдэлэр, 22 хотонтон улахан ото бүкатын мөлтөх туруктаах. ХаҺыйахтан ураты учаастактарга квартальнай котельный суох. Өскөтүн оройуоннга үс сылга 35 мил. 455 тыс. солк. капитальнай уруулар туһаныллыбыт эбит буоллахтарына, ХаҺыйаҕы аахсыбатахха, иннитэн атын кыра учаастактарга онтон 1 мил. 557 тыс солк. эрэ бэриллибэ.

Туугу оноруохха?

Совхозтарга бэдэрээттэйэн тутуу кэмэйэ кыра, «Якутагропромстрой» МПМК-та пятилетка үс сылыгар 11 мил. 54 тыс. солк. суумалаах тутар-таҥар үлэни оҥорбутуттан агропромышленнай холбоһукка онтон 4 мил. 807 тыс. солк. ыытта. Ол иһиттэн чөнчү совхозтарга 3 мил. 968 тыс. солк. тутта. Оттон уон кыра учаастактан бу предприятиеҕе соротох ХаҺыйах эрэ үлэлээн халлэ. Онон чустааҕы кэмҥэ МПМК үлэтин 70 бырыһыанытын итэҕэйэ суоҕун быһаччы совхозтарга ыытарын ситиһэр сорук турар. Калор патилеткаттан ыла совхозтарга ыытар тутуутун аҥарыттан итэҕэйэ суоҕун кыра производственнай учаастактарга ыытар буолуохтаах.

Ол эрээри оройуон киниэнэр тутуу эмиэ барыахтаах. Маныаха сүрүн оруолу «Якутгражданстрой» ӨТУ-та ылыахтаах. Бу предприятиеҕэ түрүөн тэтимнэн бөдөргөтүү сорута турар. Учаастак тутуу матырыйаалларын бэйэтэ бэлэмнээн буолуохтаах. Бу чэпчэтиэ суох боппуруоһу быһаарыыҥа оройуон улахан көмөтө эрэйиллэр.

Иккиһиэн, оройуон киниэнэрэ предприятиелар уонна тэриллэлэр хаһаайыстыбаннай ньыманан тутуулларын кэмэйэ олус кыра. Холобур, кэлин үс сылга 23 эрэ квартира үлэҥэ киллэрилиннэ, 1 мил. 647 тыс. солк. капитальнай уруулар туһаныллыннылар, а. э., оройуон урдунэн туһаныллыбыт үс 4,6 эрэ бырыһыава. Ордук райпотребсоюз (П. Г. Кириллин), дьиэуот, коммунальнай хаһаайыстыба производственнай управлениета (А. В. Гуляев), «Якутколмунэнерго» учаастага (И. П. Тимофеев), лесопункт (В. П. Пудов), о. д. а. коллективтар тутуулларын кэмэйэ кыра.

Тутуу индустриятын база тын тэрийии улахан суоттаах. Оройуоннга быстарҕай блоктар, кирпичээ, арболит сыахтара, столярнай бородуукуйаны оноорон таһаарыы түргэн тэтимнэн быһаарыллыахтарын наада.

Бырайыактааһынна ордук кыра учаастактарга ураты болҕомтэ ууруллуохтаах. Маныаха совхозтар бэйэлэриттэн эбэ-бөх тутулуктаах. Бырайыак сакаастарын билиҥҥиттэн тэнгуруохха наада. ОАПХ уонна Госстрой райисполкомнаҕы бырайыактыыр болохтоно кыра учаастактарга мунгутуурдук көмөлөһүохтаахтар. Оттон билиҥҥи бу болохтор бэйэлэрин кыахтарын толору туһана иликтэр.

Былыр кыра учаастактарга промышленностан 1 мил. 100 тыс. солк. көрүлүннэ. Ол иһиттэн 700 тыс. солк. «Нуоҕара» совхоз тутуутугар бэриллэр. Оттон ордубут 600 тыс. солк. эрэ уон учаастакка барар. Бу—кыра. Ол иһин совхозтар бэйэлэрин ис ресурсаларын аттарыынан учаастактарын хаамчыйаллара улахан суолталаах. Маныаха «Мыҥдаҕаайы» совхоз ХаҺыйаҕы тутууга үбүлэһиннэ холобур буолуон сөп.

Барыта үптэн тутулуктаах. Оттон үп-харчы бородуукуйаны оноруурга улаатыннарыы суолунан эрэ быһаарыллар. Хомойуох иһин, ааспыт сыл түмүктэрэ бу ортунан киһиэн үөрдүбэттэр. Ол курдук, быланнаммыт 10 мил. тахса солк. барыс оннугар 6 мил. тахса солк. ылылынна. Маныы тэтимнэн бардахха, оройуон социальнай-экономическай сайдыытын проблемаларын ситиһиилээхтик быһаарыы ыыллыбат. Совхозтар Агробанкка кредиттэ эмиэ улахан хаҥастахтар. Ордук Эрилик Эристин аатынан уонна «Мугудай» совхозтар балаһыанньалара мөлтөх.

Уон кыра учаастактарга туруу былаана торумнаанна. Ол быһыытынан, аҥардас кэлэр кини сылга 41 квартира, 50 киэ сылга 41 квартира, 200 миэстэлээх дьаһыла-сад, 200 миэстэлээх кулуун, 110 миэстэлээх гараж, 450 тобоҕо хотон, 220 тобоҕо титиик, 400 тобоҕо уотар площадка, 200 ньырэйгэ сайыннары сарай, хаарчах тутуулара ыытыллыахтаах. Оҥу тэлара ыытыллыахтаах. Онуо-ньыгын квартальнай котельнайдар, спортзаллар, сибээс отделениета, маҕаһыыннар, о. д. а. былаанналлар.

Ити барыта —кэлэр эрдэтэр. Оттон кыра учаастактар билиҥҥи балаһыанньалара олус мөлтөх. Уон бөҕүөлэккэ 125 миэстэлээх 5 эрэ дьаһыла-сад баар. Атыннык эттэхха, ыаҕастыы ангара эрэ быһаарыллан турар. Олор даҕаны дьиэлэрэ типовойа суох. Үс эрэ бөҕүөлэккэ оскуолалардаахпыт. Баар 10 кулуунтан 7-тэ аварийнай туруктаах эбэтэр олус эргэ. Эмтиир пуунар 4 эрэ сиргэ бааллар. Оройуоннга баар 1300 телефонтан кыра учаастактарга сыччах 8 точка тиксэр. Суол-иис саамай мөлтөх туруктааҕа кырыы сирдэргэ баар.

Даҥылаатчыт итиннэк сылгы доруобуйа харыстабылын туспарыы боппуруостарыгар тохтуур, болҕомтону кыра учаастактары хаамчыйыыга туһаайар. Олох-дьаһах өгөлөрүнэн, эргиэннэнэ хаамчыйыыга чөнчү холобурдар аҕалылаллар. Ол курдук, былырыын сыл устата оройуон киниэн биир олохтоохор тиксэриэн 70 солк. олох-дьаһах өнөтө оноһуллубут буоллаҕына, оройуон орто көрдөрүүтэ—37 солк. 45 харчы. Оттон кыра учаастак олохтоохор итиннэ дуоҥа суоҕа тиксэр. Табаарынан хаамчыйыыга даҕаны балаһыанньа итиннэн улахан атына суох.

Даҥылаахха кэтах хаһаайыстыбаны сайыннарыы туһунан кэпсэнэ. Оройуон ыалларын 36,5 бырыһыаннара баччаагыта диэри кэтах хаһаайыстыбаны тэриннэ иликтэрэ улахан итиэҕэс быһыытынан сыаналанна. Итиннэ сибээстээн кыра учаастактарга үлэлии, олохсуйа барааччыларга көмө чэпчэтиилэр көрүлүбүттэрэ ахтылынна.

Кыра учаастактары кадрдарынан хаамчыйыы боппуруоһа сытыытык турар. Усулуобуйа суох буоллаҕына, дьон барара уустук. Республика тас өртүттэн көмө кэлэр дьон суотуттар боппуруос быһаарылыыбта биллэр. Онон олохтоох ыччат өртөтүгэр туһаннаах үлэ барыахтаах. Билиҥҥи турутунан нэһилиэннэ кини сирдэргэ тардыһыыта тохтообот. Холобур, Чурапчы салаиэньэтигэр 1971 с. барыта 4189 киһи олорбут буоллаҕына, билиҥҥи маҥа нэһилиэннэ ахсаана 6229 ка тиийдэ. Ол эбэтэр оройуон нэһилиэннэтин үүнүүтүн тэҥнэнэ биллэрдик куотан иһэр. Совхозтар кини уһаайбаларыгар сыһыаннаан эмиэ итинник этиэххэ сөп. Холобур, кэлин 18 сылга Мыҥдаҕаайы нэһилиэннэтэ 88, Дьабылы олохтоохун ахсаана 72 бырыһыанынан улаатталлар. Атын да кини уһаайбаларга үүнүү улахан. Оттон ити кэмҥэ кыра учаастактар нэһилиэннэлэрин ахсаана 2 төгүл уонна оннооҕор улаханнык аччаата.

Аньаха диэри кыра учаастактарга үлэһит илиини административнай-хамаандалыыр стиэл тутуһан эбэтэр сорох ыччаттар энтузиазмнарыгар олоҥуран быһаара сатаан наллибит. Билиҥҥи атын кэм. Атитаныы тэҥэ чөнчү чэпчэтиилэр көрүллүөхтэхтэр. Онуоха ССРС Министрдэрин Советын 1988 с. атырдьах ыйын 5 күнүнээҕи 979 №-дээх «Ыччаты тыа хаһаайыстыбатыгар общественнай ыҥырыы практикатын туспарыы дьаһалларын уонна көҥөччүлэргэ эбии чэпчэтиилэр тустарынан» уураах уонна Саха АССР Министрдэрин Советын 1989 с. тохсунньу 30 күнүнээҕи эмиэ туһаннаах уураах тирэх буолуохтаахтар. Оройуоннааҕы Совет уонна сельсоветтар исполкомнара ити уураахтар олохха киириилэрин хонтуруоллуур эбээһинэстээхтэр. Сорох совхозтар хайыыүйэ бэйэлэрин чэпчэтиилэрин олохтоон эраллэр. Холобур, Эрилик Эристин аатынан уонна «Чурапчы» совхозтар кыра учаастакка көҥөччүлэргэ бесхо сүөһүну биэрэргэ, дьиэ тутталларыгар шлорама уонна транспорт өгөлөрүнэн бесхо туһаннараргэ, уһаайба хаһаайыстыбатын кэҥэтиигэ көмөлөһөргө былааннаннылар.

Райсовет исполкома, ОАПХ, туһаннаах предприятиелар уонна тэриллэлэр көҥөччүлэргэ маннык чэпчэтиилэри эбии учуоттуулларыгар сүбэлэнэр: 3—5 сыл дуогабардаһан бараччыларга урукку олорбут дьиэлэрин төннөрөр быраабы көрөргө; хамнастарын окладын 2 төгүлтэн итиэҕэс суох кээмэйинэн биир бириэмэлээх харчынан көмөнү оноорорго; кини балыһаҕа көрдөрүүгэ чэпчэтиилэри олохтуурга; олох-дьаһах өгөтүн производственнай управлениетыгар сэдэх өго көрүнэриигэр анал фонданы тэрийэргэ; аһылык бородуукталарын улаатыннарыллыбыт ньуоматарын көрөргө; уочаратта суох тутуу матырыйаалларын атылыырга; салайааччыларга уонна специалистарга хамнас анал окладын көрөргө, о. д. а.

Кыра учаастактары тэрийиигэ ыаллыы Амма оройуонун опыта туһаныллыахтаах. Оройуон иһигэр даҕаны опыт суох буолбатах. Кэнники сылларга Төлөй Дириҥэн, Толоон, Түөйэ уонна ХаҺыйах базаларыгар совхозтар саҥа отделениелары баар буоллулар. Атын дьаҕаны учаастактар итиннэк суолунан сайдыахтаахтар.

Кыра учаастактары сайыннарыыны олохтоох Советтар иилээн-саҕалаан ыытыахтаахтар. Киниилэр кэлэр сылларга социальнай-экономическай сайдыы былааннарын ырытан оноруута уонна биэрэгэтиигэ бу салааҕа ойуччу болҕомтолорун ууралларга эрэйиллэр. Ол урукку өртүгэр суох этэ, Холобур, ааспыт үс сылга райсовет исполкома аннан-миниэн биир даҕаны боппуруоһу дьүүллэспэтэҕэ да ону туоһулуур. Сельсоветтарга биир оннук. Арай Хоптоҕо сельсоветын исполкома (Н. С. Дмитриев) кыра учаастак оскуолатын уонна кулуубун үлэлэрин туспарыыта туһаннаах отчуоттары истибит. Онон мантан ыла үүт, эт сыаҕынан буолар кыра производственнай учаастактары сайыннарыыта ылыллыбыт программа олохха киириитин Советтар малдьытин болҕомтэ киниигэр тутуохтаахтар.

СЕССИЯҐА КЭПСЭТИИЛЭРТЭН

Дакылааты уонна бу боппуруоска бэлэмнэммит быһаарыы бырайыагын сессия кыттыылаахтара бэс бэлэхэ арахсан дьүүллэстилэр. Онно кинрбит этиилэри түмэн сессия пленарнай мунньаҕар бэлэхтэртэн биирдии киһи тыл эттилэр.

«Нуотара» совхоз директора **Н. Г. Михайлов**, сессияҕа оройуон социальнай-экономическай сайдыытын бэлэм саамай кэскиллээх боппуруоһа дьүүллэһиллэрин бэлиэтээн туран, кыра производственнай учаастактары сайыннарыы боччумнаах, барыы ортүнэн ырытан оноһуллубут быһаарылары эрэйэрин санатта. Онуоха бу учаастактарга социальнай тутууну, чуолаан, дьон олорор дьиэлэрин бырайыактаһыныга ураты болҕомто ууруллуохтаах диэтэ. Кини этэриннэн, кинн бөһүөлэктэргэ тутуллар дьиэлэрдээҕэр ордук үчүгэй оноһуулаах, хаачыллыылаах дьиэлэр тутуллар эрэ буоллахтарына, дьону кыра учаастактарга олохсутуу кэскиллээхтик быһаарыллыа.

Итиннэн салгыы оройуон совхозтарын кытта шефтэһэр Нерюнгри куорат предприятиеларын уонна тэриллэлэрин комментун кыра учаастактары сайыннарыыга туһаайыахха диэн санаатын эттэ.

Бу бөлөхтө дакылааты уонна быһаарыы бырайыагын дьүүллэһиннэ кинрбит этиилэртэн манныктар ахтылыннылар. Бастакытынан, оройуон кинниин тэриллэлэрэ уонна предприятиелара совхозтары кытта шефтэһиилэрин балаһыанньатын хас биирдии кыра учаастак кыаҕынан, сайдар кэскилиэн корон хос ырытан оноҕоруохха. Улахан предприятиелар сыһыарыллыбыт учаастактарыгар быйылгыттан саҕаран биирдии объекты тутан үлэҕэ киллэрэллэрин ирдиэххэ. Иккиһинэн, гослесфонд сирдэрин совхозтарга быстах кэмнэ биэриини үөрэтэн көрүөххэ.

Депутат, «Мындаҕаайы» совхоз директора **В. П. Чичигынаров** бөлөхтө болөөр кинрбит этиилэри түмэн чопчу манныктарга тохтоото.

Туох-ханнык кинниэ, кыра учаастактарга рабочай кадр боппуруоһун быһааларга ураты кыһаммыныы, болҕомтону ууруохха. Барыы тэриллэлэр салайаччылара итиннэ үлэлии барыан баҕалаахтары барыы ортүнэн өйүүллэрэ наада. Итиннэ таһынан оройуон кинниин тэриллэлэргэр аттаны сарбыыны түмүгэр босхоломмут үлэһиттэри кыра учаастактарга таһаарарга былааннаахтык үлэлэтиэхэ.

Салгыы араатар дакылаакка тутуу индустриятын салгыы сайыннарыы соруктара чуолкайдык туруоруллубатахтарын итиҕэс быһыытынан бэлиэтэтэ. Чуолаан, Мындаҕаайытаабы кыра блоктары оногорор сыах ыамтатын улаатыннарыы биримэ көрдөбүлэ буолбутун санатта. Холобур, былырыын 27 тыс. блоту оногорбут бу сыах быйыл 100 тыс. оногорсо былааннаан. Ол эрээри араатар этэркэн, ити оссе да олус аҕыйах. Түмүгэр кини Мындаҕаайыга кирьиэрнай хаһаайыстыбаны тэриллэн биллиэн олус наада буолбутун санатта.

«Агропромтехснаб» управлениетэйа **А. А. Шадрин** бэйэтин болөөр кинрбит этиилэри түмэн чопчу маннык боппуруоктарга тохтоото.

Бастакытынан, кыра учаастактары сайыннарыы бөлөхтөнөр котельнай хаһаайыстыбаны тутууну урутаталаахха. Иккиһинэн, «Якутагропромстрой» МПМК-та капитальнай утуулар 70 бырыыннарын совхозтарга тутуу ыытыынан киллэрэрин ирдиэххэ. Үсүһүнэн, совхозтар сыллаҕа ортотуоннан 13 мил. солк. дифференцированнай надбавканы ылалларыынан, 8 мил. солк. кыра учаастактар материальнай-техническэй базаларын кэҥэтиигэ биэриэххэ. Төрдүһүнэн, сотору кэмнэн оройуонтан сурунаан таас тутуута кинрэр сорук турарынан, Туолумна төрдүнээри карьеры кэҥэтиигэ ураты болҕомтону ууруохха.

Депутат, ЫБСЛКС райкомун бастакы секретара **И. М. Андросов**, чуолаан, манныктарга тохтоото. Бастатан туран, оройуон совхозтарыгар күрүөнү тутуурга ылыныллыбыт программаны толоруурга үлэни салгыы утумнаахтык ыытыахха. Онуоха оройуон кинниин тэриллэрэ пятилеткаҕа туруорумнаах соруктарын хайдах толорсо иһаллэрин кытаанахтык хонтуруоллуохха. Тэриллэлэр совхозтары кытта шефтэһиилэрин саҥа балаһыанньатыгар күрүө тутуутун соруктарын умнууга хаалларымыахха. Итиннэ салгыы муус устарга оройуон кинниигэр ыытыллыахтаах «Тыа сиригэр — саҥалыы сыһыаны!» диэн девиэтээх производственнай учаастактар күннэригэр учаастактар тэриллэлэрин кытта шефтэһиилэрин дуоҕабарын түһэрсэр наада эбэ диэн санаатын эттэ.

Депутат, райпотребсоюз бырабылыанньатын председателэ **П. Г. Кириллин**, бастатан, кыра учаастактар социальнай-экономическай сайдыыларын программаттан ырытан оноҕоруута сельскэй Советтар активнай кыттыылара хаачыллыыбатаҕын итиҕэс быһыытынан аҕыйна. Итиннэ таһынан манныктары этта: кыра учаастактарга детсадтары уонна оскуолалары тутууну урутаттыахха, итиэннэ чугастааҕы сылларга үлэҕэ киллэрэр курдук былаанна уларытыылары киллэриэххэ; кыра учаастактар бөһүөлэктэрин генеральнай былаанньарын оноҕуохха; оройуон кинниин тэриллэлэрэ совхозтары кытта шефтэһиилэрин балаһыанньатын ырытан оноҕуута шефтэһин урукку үгэстэрин улуоттуохха.

Түмүгэр кини кыра учаастактар үлэһиттэрин аҥыскиэуолунан хаачыйыы соруктарыгар тохтоото. Онуоха совхозтар үлэһиттэри общественнай аҥылык суотутар хаачыйыыларын улаатыннарыахха диэтэ.

Ньирэй илини сылаас эрэйэр

Оройуон совхозтарыгар хас сыл аайы 400—500 ньирэй туһата суох өлөр. Ити сыллааҕы сүтүк 70—80 бырыһыанна.

Быйыл ынах маассабай төрөөһүнэ кулун тутартан саҕалаан ыам ыйыгар түмүктэнэрэ күүтүллэр. Бу ыйдарга 3500-чэ ньирэй төрүөхтээх. Билиҥҥи туругунан 900-чэ төрөөтө. Сыыһа-халты аһатыыттан уонна түүннүү ертүгэр мүлчү тутууттан 10-са ньирэй өлүө.

Төрүөххэ бэлэм совхозтарга бэрдэ суох. Төрөтөр боксалар, индивидуальнай уонна групповой клеткалар аҕыйахтар, ынахтар турар сирдэригэр дезинфекциялаһын ыытыллыбат, ньирэй кереччүлэр тиийбэттэр. Саамай кылаабынайа, үгүс фермаларга уулаах ынахтарга минеральнай эбиискэлэри сиэппэттэрэ, ынаҕы чэччилэппэттэрэ буолар.

Бу күннэргэ маннык зооветеринарнай көрдөбүллэр олохтоҕуохтарын наада.

Бастакытынан, төрүүр тиҥэһэлэри уонна ынахтары төрүөхтэрин 1,5-2 ый иннитэн туспа араартаан сөптөөх усулуобуйаны тэрийиллиэхтээх. Турар хотоннорго 10 кыраадыстан үөһэ сылаас, салгыын сиигэ 75 бырыһыан буолуохтаах. Сүөһүлэр бастакы ветеринарнай хонтуруолга туруохтаахтар. Ыйга иккитэ хаан биохимическай анализа, витаминизация оногуллуохтаахтар. Сүөһүлэргэ активнай чэччилэтии күн аайы оногуллуохтаах. Иккиһинэн, ынах хотоҥҥо төрүүрүгэр 3х3,5 метр кэмэйдээх төрүүр боксалар баар буолуохтаахтар. 100 төрүүр ынахха 2 бокса тиксэр гына суоттанар. Боксаҕа ынах төрүөн 5-7 хонук иннинэ киллэриллэр. Манна санитарнай обработка хайаан да ыытыллыахтаах. Ынах боксаҕа баалыыбакка босхо сылдьыахтаах.

Ньирэй төрүүрүн кытта тута муннун уонна кулгааҕын салахайа ыраастанар. Кинниин 3-5 сы үһүнньаах гына быһан баран марганка суураданнынан эбэтэр дьуотунан сотуллар. Ньирэй төрөөтүн кытта бир чааны аһарбакка кийэтии эмнэрэр улахан суолталаах. Эмнэриэх иннинэ уоһах бастакы таммахтарын хас эмнийин ахсыттан туспа иннигэ ыан ылыллар. Тоҕо диэтэххэ, ол таммахтарга араас микробтар баар буолуохтарын сөп. Ньирэй бастакы 24—36 чааска ийэтин кытта боксаҕа көҥүл сылдьан эмнэхтээх. Ол кэннитэн уоһаҕы суоснаан аһатыыга киириллэр. Ньирэй ыйаанныыттан уонна турбуттан көрөн, күннэ 4-6 литр уоһаҕы 4-5 төгүл иһэрдиэххэ сөп. Маститынан, эндометритынан ыалдьар ынах уоһаҕа, үүтэ ньирэйгэ иһэрдиллибэт. Ньирэй 7 хонутар диэри доруобай ынах уоһаҕынан аҥыахтаах, онтон ыммытынан үүккэ көһөр.

Ньирэйи аһатыы ньымата уонна режимэ эмиэ сэрэҕи эрэйэр. Ньирэй бастаан ийэтин кыра-кыратык эмнэхтээх. Ол сыраапы кытта булкуспут уоһах уонна үүт куртахха киирэн үчүгэйдик буһарыгар пастаалаах. Оттон ньирэйи режимэ суох, төһөнү кыайарынан аһаттахха, үүт куртахха киирэн бөлүөҕүрэн хаалар, ыарытыннарар. Уону иһэрдии эмиэ бэрэдэктэнэхтээх. Төрөөбүтэ 3-4 хоммут доруобай ньирэйи 15-20 кыраадыс сылаас оргуйбут уону аҥылын кэннитэн 1-1,5 чаас буолан барен иһэрдэ үөрэтиллэр. Уу оннугар физиологическай, глюкозно-солевой уокна эмтээх от эбэтэр 0,5 бырыһыаннаах солянай кислота суураданнарын иһэрдиэххэ сөп. Сиикэй уону ньирэй тереебүтэ 15-20 хоммутун кэннэ бэриллэр. 10-15 хонуктаах ньирэйдэргэ намчы күөх оту скатин олохтонуохтаах. Бир ыйын туолуута биэдэрэттэн үүтү, уону, бөлөҕү иһэрдэ үөрэтиллиэхтээх. Комбикорму, бурдук хаһытын уонна искусственнай үүтү биэриини эмиэ бир ыйыттан саҕаланар.

Төрөтөр отделениелары, индивидуальнай клеткалары санитарнай-гигиеническай көрдөбүллэргэ сөп түбэһиэннэрэн тутуллуохтаах. Ол көрдөбүллэр биллиллэр. Түүн төрүүр ынахтары төрөтөрү, ньирэйи аһатарыы биллэр буолуохтаахтар.

Ньирэй ыанньыыскыкка 7-10 хонукка туруат анал көрөччүгэ туттарыллар.

Сүөһү иитиитин барыы үлэһиттэрэ, специалистара бу сүрүн көрдөбүллэри кытаанахтык тутуһар түбэлтэлэригэр төрүөх өлүүтэ аччатыллыан сөп.

В. СОЛОВЬЕВ,
ветстанция кылаабынай ветврача.

◆ Тутууга—тэтими, хаачыстыбаны! ◆

Табыгастаах күннэри баттаһа

Быйыл оройуон үрдүнэн 21000 кубометр тутуу маһа соҕотуонналаммыахтаах. Аастыт сыллааҕыттааҕар Эрилик Эристиин аатынан уонна «Чурапчы» совхозтар 500-түү кубометрынан, оттон «Мындаҕаайы» совхоз 1500 кубометрынан алдьах быланы ылыннылар.

Билиҥҥи күн үһаан, салгын сылыйан деловой маһы соҕотуонналаммыахха саамай табыгастаах күннэр үүнүлэр. Ардыгар тэрэппин үлэ мелтөҕүттэн хаар уулуор диэри соҕотуонналаммыах үмүрүтүллүбэккэ хаалаччы. Итиннэ таһынан аастыт ертүгэр деловой маһы тоҥо тахсарынан ыла сатаабакка, оттукка туһаныы алдьах буолара. Кэлин оройуонтан мас саппаах биллэрдии аҕыйаата, онон тоҥо кыаллыынан мас соҕотуоннаалаччылар тутуу маһын таһаара сатыахтаахтар.

Оройуон совхозтарыттан үлэтин саамай тэрэппиннэхтэн Эрилик Эристиин аатынан совхоз ыытар. Хаҥаар, Чакыр уонна Хэйахсыт отделениелара быйыллыбыт деляналарын кэрдэн бүтэрдилэр. Совхоз үрдүнэн 2500 кубометр кэрдиллибиттэн 1500 кубометра миэстэҕэ киллэриллиннэ. Хайахсыт отделениетыгар П. Ф. Митин бириигэдэтэ кэрдиннэн да, миэстэҕэ киллэриннэн да билиҥҥи туругунан оройуонтан саамай ордуктара.

«Мындаҕаайы» да совхозка үлэ көхтөөх. Манна 2000 кубометр кэрдиллибиттэн 1300 кубометра миэстэҕэ киллэриллиннэ. Ити—былырыыҥыттааҕар 400 кубометрынан ордук. Маннык үөн үлэһит уонна сэттэ трактор бастайаанныай ананан үлэлиллэр. Былырыын Болугур уонна Соловьев отделениелэригэр маһы таҥастыыр ыскылааттар тэриллибиттэрэ. Онон миэстэҕэ состорон киллэрэн таҥастыыр ыскылаатыгар таҥастыыр ыскылаатар баар.

Оттон Карл Маркс аатынан, «Мугудай» уонна «Чурапчы» совхозтар бытаардылар. Карл Маркс аатынан совхозка быйыл Хотоннноох сиҥигэр делянна быһыллыбытыгар Н. В. Дьячковскай түөрт киһилээх бириигэдэтэ саҥардыы таҕыста. Кинилэргэ К-700 уонна ДТ-75 тракторлар сыһыарыллыбыттара. Охторбут мастарын миэстэтигэр бөлөмнөөн эстакадаттан тиэйэн биэриэхтэрэ. Соробун бүтүннүү состорон киллэрэн Курааанах Тааттаа ыскылаатыгар таҥастыахтара. Былырыын баччаҕа совхозка 320 кубометр кэрдиллэн бөлөхтөнөн, миэстэҕэ 500 кубометры киллэрдэ. Бу былырыыҥыттан 200 кубометрынан аҕыйах. Деловой мас бөлөмнөгөр ордук мугудайдары совхоз территориятыгар деловой маһы бөлөмнөөн делянна чугаһынан суоҕа, араас бытархай итиҕэстэр эстахтаатылар. Үлэ былырыыҥыгыттааҕар икки төгүл мелтэхтүк ыытыллар. Совхозка балайда тэрэппиннэхтик Төлөй отделениета үлэлиир. Хахыйах сириттэн делянна ыаннар 112 кубометры бөлөмнөөтилэр. Совхоз үрдүнэн бу үлэҕэ 22 үлэһит, биэс трактор уонна икки мас тиэйэр автомашина бастайаннай сыһыарыллан үлэлиллэр.

Көстөрүн курдук, оройуон үрдүнэн тутуу маһын бөлөмнөөһүн быстаан. Онон туспаах салайаччылар, специалистар мантан хаалбыт кылгас кэмнэ үлэ хаамыытын түргэтэтэн, соҕотуонналаммыах сорудаҕын толорор дьаһаллары ылаллара наада.

М. ПИНИГИН,
ОАПХ тутуута инженера.

Туорахтаах культуралары ыһыыга бөлөмнөөн үлэлэр Субуруускай аатынан совхоз Хатылыгаҕы отделениетыгар саҕаланнылар. Манна 180 тонна саамэ бурдуку куулааһын ыытыллар. Бу үлэни С. Л. Говоров салайар. Билиҥҥи туругунан дьоҕус коллектив 800-кэ куулу кутан дьаарыстаата.

СНИМОККА: (уҥаттан) С. Т. Перлыкова уонна Лев Говоров үлэлэрин кэмигэр.

П. Охонешников фотота.

Санитарнай ыраахырдыы ыйдара сабаланнылар

Наҕылыйымыахха. Күн-дьыл күүппэт

Оройуон санитарнай туруга улахан мөлтөх. Барыта 28 нэһилиэнньэлэх пуунтан санитарнай ыраахырдыы улаатара-сылы аргыччы Чурапчы сэлиэнньэтигэр эрэ ыытыллар. Атын нэһилиэктэргэ бөҕө-саҥа, помуойаны, туалеты ыраастаабын, тиэйиҥ саастыы ыйдарга хаһаанныллар, сорохторугар иҥ кэмнэ дьиэйтарбакка, халаан уутун ыытта уйуннарыллар.

Ол түмүгэр күөллэр киртийэллэр, дьиэлэр тастарыгар киһи тулуйбат күнүөн сыта-сымара туруйар, сахсырда, үөй-койүүр дэхэйэр. Уутуттан кһэр, атын да хаһаанныгыбаннай наадыйыыларга туһанар күөллэрбит кир тийиилэрэ улахан дьиэ-сиинин үөскэппэт буоруон тэбиллибат. Итиннэ, үөһэ эпитим курдук, ыраастаныллыбатах кирхах кутулларын сэргэ, ыраастамматах ойбоннортон сүөһү нөҥуома эбилик буолар. Сельсоветтар исполкомнара сыл ахсын итиннэхэ сөптөөх болдомтолорун уурбатар.

Итиҥ кир-хах мунур уйутар тиийэн нэһилиэк иҥэ доруобуйатын айыраахынытар тиэрдэр. Холобур, аҕыстыт сылга оройуонтан 10 тыс. киһи баһыттан 35-тэрэ гепатитынан, 43-тэрэ дизентерияннан, 31-дэрэ гастроэнтероколитынан ыалдьыбыттара. Государство сыччах ситиитэн сылга 69910 солк. сүтэрбитэ.

Оройуон санитарнай туругун туһунан боппуруос райсовет исполкомуттар дьүүлэһиллиннэ. Балаһыанньа улахан мөлтөҕүнэн, кулун тутар 7 күнүттэн саҕалаан икки саастыы санитарнай ыраахырдыы ыйдарын бөлөхтөргө былаарыы ыытыллыа, аналлаах комиссия тэриллиннэ.

Бары сельсоветтар исполкомнара, тэриллэлэр уонна хаһаайыстыбалар салайааччылара бу икки ыйга бөҕүлэҥи туһугар оҥоруу, санитарнай ыраахырдыы улэлэрин быыстыы оҥостуохтаахтар уонна улэни тэрийиэхтэхтэр, сэрэтэр дезинфекциэны ыытыллыбыт сэниэндестанцыны ыытта дуоҕабар туһарсыахтаах-тар. Бөҕү товор сирдэргэ суоллар, эмиллэах баалаалэр оҥоһуллуохтаахтар. Ордук ыйах тэриллэ тиксэр Чурапчы сельскай Совета уонна дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба производствоннай управлениета тэриллэрэ-гиэн график оҥорон, помуойалары; кир-хаҥы о. д. а. ыраастатан тиэ-биэн тэрийиллэрэ ирдэнэр.

Санитарнай ыраахырдыы ыйдарын дьаһалларын тоҕуу иҥин санитарнай станция саамай кытаанах мөрөлөрүн туһаныахха диэн эрдэттэн сэрэтэбит. Ыытыллыбыт рейдэлэр, дьаһаллар түмүктэрэ «Саҥа олох» хаһыатынан сырдатыллан иҥиэр. Инни ый түмүгэ ыам ыйытар райсовет исполкомун бастайданнай комиссиятын хытта холбоҕуктаах кунньахха дьүүлэһиллиэҕэ.

В. ГРАЧЕВ,
СЭС кылабыынай врача.

БҮЛҮҮТТЭН сылдьар бу иккэн ааҕааччы Чурапчытааҕы ыраахтыы тэрэтэр музейга мустубут дьону ыытта көрүстүлэр. Биирдэрэ—үйэлэр тухары уустан ууска бэриллэр гистаалыннары удьуордаабыт хомус охсоччу тиэмэр уҥа И. Ф. Захаров, иккиэ—саха привлеченнай искусствотын бөлөх чулуу председателэ К. М. Мамонтов.

Быыстапкаларга музейга түөрт күн устата көрдөрүлүннэ. Маҥа саха хомуйун 20 көрүнэрэ, ол иһигэр ыныгын, үстүү тыллаах, эрдэс кэмэйдээх, этэлгэ дордоонноох хомустар, баалаар. Оҥу тэҥэ муостан чочуллан оҥоһуллубут арааас кыраныыс скульптуралар көрдөрүллүүлэр.

—Быйыл 70 саастыы туолабын,—диир Иван Федорович.—12 оҕолоохпун, 50 сиэнээхпин. Бу орто дойдуга дьоллоохтук олорон аҕаан эрэбин. Кэнники кэмнэ ыытар норуот фольклорутар интэриэһ биллэрдэк мөлтөөтө. Ол иһин бу курдук Саха сирин оройуоннарын кэриҥэ сылдьан саха былыргы искусствотын пропагандалыы сатыыбын, хомуйу охсуу ыстаалаҥнэрин билиҥнэрэбин. Иван Федорович—киэҥ сирдэриэн тэлэҥнийбит киһи. Канадаҕа, Австралиэ, о. д. а. бэлэтин искусствотын көрдөрбүтэ. АХШ-тар аан дойду фольклорутар аналлаах ыччатыгэр киһи туһунан ыстатыйа тахсыбыта.

Киһи кэнни таҥынан сүүн дуҥурун иитэриэ-ниргэр эбит. Ол туһунан маннык кэпсиир:

—Дуҥуру музыкальнай инструмент быһыытынан туһанарга өссө композитор Марк Жирков этэн турар. Ойуун диэн, дьиэнэн, артист. Дуҥуру дөҕүнү киһи эмэҥэ туттубат. Дуҥур тыаҥа ыччат билиҥни музыкатыгар чугас курдук.

Иван Федорович дуҥуруҥ дордуҥуллаах А. Кулаковскай «Оҥуруҥ түүлүттэр» диэн ырыатын ыллаан иҥэтиннэрдэ. Кыргыс дьаҥаны, мелодиятын, ритмэ тиэтэ рок музыкаҕа саҥатар эбит.

—Мамонтов бу барыта тоҕо мамонт муоһуйан дьарыктанар сүөхтаахпыый?—диэн Константин Меркурьевич бэйиэн туһунан кордоохтүк билиҥнэрэр. Киһи билитин Бүлүүтээ педучилищеҕа преподавателинэн үлэлиир. Оҥоһуктара алта төгүл кыраныысса тэбыгар, ол иһигэр Японияҕа, Канадаҕа «Чурапчыҕа музыкальнай оскуола иҥиэн үлэлиир художественнай кылаабы кердүбүт. Кылаас олус кыра, ыарҕас. Эйиги, бу дьыалаҕа үтүө үтэстэрдээх, дьоҕурдаах ыччаттардаах

Кэрэ эйгэтигэр

Дьикти кэһиилээх ыалдьыттар

оройуон дьоно, эбии преподавателлэри туруорсан художественнай оскуоланы астарыаххытын наада».

Бүлүүттэн сылдьар ыалдьыттар биһиги муоһойбытыгар бэйэлэрин биирдии оҥоһуктарын сэлэхтэхилэр, сэҥээрэр дьону ыытта эльбэҥи сэһэргэстилэр. Киниилэр оройуон нэһилиэктэригэр эмиэ сырыттылар.

Бу күннэргэ биһиэхэ төрүүлээх сурах наада—Иван Федорович Захаровка Саха АССР культуратын үтүөлээх үлэһитин бочуоттаах аата биэрилиннэ.

Б. ПАВЛОВ.

Снимоктарта: тиэмэр уҥа И. Ф. Захаров (хаас) уонна муосчут К. М. Мамонтов: муостан кыһан оҥоруу—искусство биир кэрэ көрүнэ.

П. Оконешников фотота.

КЫЫС АММАНЫ ХАРЫСТААҢ!

Амма өрүстэн уунуылыы, иҥэн сүүньүгэр леспромхозтары тутуу туһунан дьон үгүстүк аймах, долгуйа кэпсэтэр буоллулар. Биһиги кырдьаҕастарбыт бары итти Амма өрүс сүүньүн улаатыы, буортулуо диэллэр. Амма—Алдан өрүс салаата. Итиэннэ учуоттаныахтааҕын этэллэр. Биһиги, оҕолор, тайталлаах өрүспүт туһунан кэпсэтиини эмэлдьи сэргэн истэбит уонна, оскотун аҕа табаарыстарбыт, ийэлэрбит, аҕаларбыт эталлэрин курдук, Амма өрүскэ буортулуур буоллаҕына, итиэ дьайаллар тохтотуллаллаарын иҥин куоласпытын биэрэбит.

Маша СИБИРЯКОВА.
Мырыла.

ЭҺЭРДЭЛИММЭБИТ!

Уйун камнэ лесхоз директорынан үлэлээбит, билитин пенсионер, 50-тан тахса сыл партия чилиэнин үрдүк аатын чистаахтык сүгэр күндү аҕабытын, эйэбитин ПИНИГИН Георгий Капитоновичы 80 саастыын туолбутуттан истиҥник-итиитик эҕэрдэлиибит, кыргыдьары билбэккэ уйунчук дьоллоохтук олороругар баҕарабыт.

Оҕолоро Лидия, Эдуард, Егор, күтүөтэ Василий, сиэннэрэ Саргы, Вася, Алеша.

x x x

Күндү кэргэммин, аҕабытын, оҕобун, убайбытын ПОНОМАРЕВ Иван Петровичы 50 саастаах туолбутуттан истиҥник эҕэрдэлиибит. Кытаанах доруобуйаны, уйун дьоллоох олоҕу, үлэтигэр ситиһиилэри баҕарабыт!

Кэргэнэ, ийэтэ, балтылара, бырааттара.

x x x

Күндү аҕабытын, убайбытын, быраапытын, аймахпытын, табаарыстытын ВАСИЛЬЕВ Егор Егоровичы 50 саастыын туолбутуттан итиҥ-истиҥник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт туйгун доруобуйаны, уйун дьоллоох олоҕу, үлэҕэ үрдүк ситиһиилэри.

Кэргэнэ, оҕолоро, күтүөтэ, эдьиийдэрэ, убайдара, аймахтара, табаарыстара.

Культурнай олох

Эдэр художниктар, пианисткалар конкурстара

Быылгы үөрэх дьылытан Алексеевскай, Амма, Мэҥэ-Хаҥалас уонна Чурапчы оройуоннарын музыкальнай оскуолаларын үлэһиттэрин түмэр кустовой методическай хонбоҕук үлэлиир. Киин тэрийиитинэн соторуттааҕыта Майаҕа оскуолалар художественнай кылаастарын үөрэнээччилэрин үлэлэрин көрүү уонна фортепьяно кылаабын бүтэрээччилэр конкурстара буоллла.

Живописка биһиги оскуолабыт үөрэнээччита Анна Маварова «Натюрморт» диэн үлэтэ бастакы степеннээх дипломунан наҕараадаланна. Учуутала—В. Н. Дьячковская. Прикладной композицияҕа ССРС Художниктарын союзун чилиэнэ Р. М. Пинигин үөрэнээччита Серенка Захаров «Тэбиэк» диэн үлэтэ иккис степеннээх дипломунан, Дириҥнээҕи музыкальнай оскуола үөрэнээччита Миша Пинигин «Тайахтар» диэн нерамикаҕа уонна Наташа Шестакова «Мин дэриэбинэм» диэн композицияҕа грамоталарынан наҕараадаланнылар. Мишалаах Наташаны көрүөт талаанныыр-аа К. К. Колесов үөрэтэр.

Эдэр пианисткалар конкурстарыгар барыта 15 кыыс, ол иһиттэн биһиги оскуолабыттан 4, кытыннар. Киниилэртэн учуутал Е. А. Новгородова үөрэнээччита Надя Дьячковская үһүс степеннээх дипломунан бааллаах.

Семинар кыттыылаахтара Хорообуттаабы музыкальнай оскуола үлэтин билистилэр.

М. ОЛЛОНОВА.

⊙ СПОРТ ⊙

Доҕордуу ыччат түһүлгэтэ

Соторутаабыта 13 № дээх профтехучилищеҕа Лена өрүс илин эҥэрдээҕи оройуоннар профтехучилищелэрин спартаакыада ыытыллыбыт.

Күрэхтэһии сламай тыгаанныыбах, интэриэһинэй көрүүнүн хаптаҕай буолла. Культура дьиэтин толору мустубут «ыалдьаччылары» олохтоох СПТУ бөҕөстөрө бэрка туспалар үөрүлэр. Чемпион аатын Денис Трофимов (55 кг) уонна Константин Шестаков (88 кг) ылылар. Остуол теннисиҥэр Афанасий Софронов, мас тардыһыытыгар Виктор Егоров (60 кг), национальнай ыстаныыларга Анатолий Колесов чемпионнаатылар. Онон уопсай түмүгэ бэс хамаандатын үһүс буоллубут. Бастаны миэстэни Төҥүлүтээҕи СПТУ хамаандата ылла.

И. ПОТАПОВ.

Одьулуун сельсоветын исполкома, орто оскуолатын педколлектива бу оскуола тракториста

ФОМИН Василий Константинович

эдэр сааныгар хомолтолоохтук олбутунан чугас дьонугар, аймахтарыгар дириҥ кутурданнарын тиэрдэллэр.

Күндү оҕом, аҕабыт, убайбыт, аймахпыт Одьулуун олохтоохо

ФОМИН Василий Константинович

хомолтолоохтук олбутун, курутуйан туран, билэр дьоннорбутугар ийитиннэрэбит.

Аҕата, кэргэнэ, оҕолоро, балтылара, аймахтара.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор —21-332, отделы—21-285, общий—21-505.

«САҤА ОЛОХ» («НОВАЯ ЖИЗНЬ»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж— 4157 экз.

ЗАКАЗ № 36. Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, ул Карла Маркса, 26 «а».